

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
היזמה למחקר יישומי בחינוך

חומרי רקע לקראת יום עיון בנושא

**קשרי הורים-מורים בעידן משתנה:
מודלים של קשרים מועילים ודרכי יצירתם**

יום ראשון, ט"ו באדר א' תשע"ד, 16.2.2014

מוזיאון בית התפוצות, רחוב חיים לבנון, קמפוס אוניברסיטת תל-אביב

עורכים: עודד בושריאן, מרכז הפעילות

מרים רסט, עוזרת-מרכז

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים נוסדה בשנת 1959. חברים בה כיום כמאה מדענים ומלומדים ישראלים מן המעלה הראשונה. חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים תשכ"א (1961) קובע כי מטרותיה ומשימותיה העיקריות הן לטפח ולקדם פעילות מדעית, ליעץ לממשלה בענייני מחקר ותכנון מדעי בעלי חשיבות לאומית, לקיים התקשרויות עם גופים מקבילים בחוץ לארץ, לייצג את המדע הישראלי בגופים ובאירועים מדעיים בינלאומיים ולהוציא לאור כתבים שיש בהם כדי לקדם את המדע.

היזמה למחקר יישומי בחינוך מעמידה לרשות מקבלי החלטות בחינוך ידע מדעי עדכני ומבוקר. ידע כזה חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות – לשיפור הישגי החינוך בישראל. **חזון היזמה**: ידע מחקרי הוא מרכיב חיוני בתכנון מדיניות ציבורית או התערבות רחבת היקף. בשלב התכנון ידע מחקרי מבוקר תומך בגיבוש מדיניות שסיכויי הצלחתה טובים יותר, ולאחר מכן הוא זה שמאפשר דיון ציבורי רציונלי. היזמה מיישמת חזון זה בתחום החינוך.

דרכי הפעולה של היזמה: היזמה עוסקת בנושאים שמעלים מקבלי החלטות, ומתייעצת עם בכירים במשרד החינוך ועם בעלי עניין נוספים. ועדת ההיגוי של היזמה, שאותה ממנה נשיא האקדמיה הלאומית, אחראית על תכנית העבודה של היזמה ועל תהליכי השיפוט של התוצרים.

היזמה פועלת באמצעות ועדות מומחים ועל ידי זימון מפגשים לימודיים משותפים לחוקרים, לאנשי מקצוע ולמקבלי החלטות. היא מפרסמת את תוצרי עבודתה ומנגישה אותם לציבור הרחב.

חברי ועדות המומחים מכהנים בהן בהתנדבות.

תולדות היזמה: היזמה הוקמה בשלהי שנת 2003 – מיזם משותף של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, משרד החינוך ויד הנדיב, שהגתה את הרעיון. מתחילת שנת 2010 היזמה פועלת כיחידה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

בקיץ תש"ע (2010) הוסיפה הכנסת תיקון לחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, והסדירה את אופן ההתקשרות בין משרדי ממשלה המבקשים ייעוץ – לבין האקדמיה. היזמה היא המנהלת את פעולות הייעוץ שהאקדמיה נותנת בתחום החינוך לממשלה ולרשויות שונות.

חברי הועדה:

פרופ' ציפורה שכטמן, אוניברסיטת חיפה, יו"ר

פרופ' אודרי אדי-רקח, אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' אסמעיל אבו-סעד, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

פרופ' גוסטבו מש, אוניברסיטת חיפה

עו"ד יעל כפרי

עו"ד יסכה ליבוביץ'

פרופ' עמירם רביב, המרכז ללימודים אקדמיים באור יהודה

ד"ר ענת גופן-שריג, האוניברסיטה העברית בירושלים

ד"ר קובי יבלון, אוניברסיטת בר-אילן

הרקע לפעילות

המאה ה-21 הביאה עמה שינויים רבים, שאחד ממאפייניהם העיקריים הוא טשטוש גבולות: גבולות בין מסגרות חברתיות (בית ועבודה, משפחה ובית ספר, חברויות וירטואליות ומציאותיות) וגבולות בין תפקידים (הורה ומורה, ילד ובוגר). קצב השינוי בעידן המידע הוא, והשינויים הטכנולוגיים הולידו שינויים תרבותיים ויצרו צרכים חדשים, ציפיות שונות ואתגרים לא שגרתיים. מושגים כמו זמינות, מיידיות והתעדכנות נעשו מרכזיים בחברה ובעקבותיהם נולדו דילמות חינוכיות שאיתן מתמודדים החברה בכלל ואנשי החינוך בפרט. טכנולוגיות שהפכו נגישות לקהל רחב יצרו שינויים במבנה שוק העבודה, בחיי המשפחה ובתפקוד החברתי והאזרחי.

הקשר בין ממדים רגשיים לקוגניטיביים, כמו השינויים התרבותיים והטכנולוגיים שמתרחשים בשנים האחרונות, מחזק את הצורך במבט חדש על יחסי הגומלין בין בית הספר למשפחה ועל התפקיד שיש לכל אחד מהם בתהליך ההתפתחות של הילדים. הנהלת משרד החינוך מעוניינת ללמוד את נושא הקשר בין בית הספר למשפחה ובין מורים להורים לנוכח השינויים החברתיים והטכנולוגיים שאנו חווים, ולהציע כלים שיסייעו לבתי הספר לקיים קשרים מיטביים עם המשפחות, קשרים שיתרמו להתפתחות הרגשית והקוגניטיבית של הילדים.

ועדת מומחים בראשותה של פרופ' (אמריטוס) ציפורה שכטמן מאוניברסיטת חיפה הוקמה במענה לפניית משרד החינוך, פנייה שנעשתה על רקע השינויים החברתיים והטכנולוגיים של ימינו. הוועדה התבקשה לענות על השאלה מה ניתן ללמוד מהמחקר ומהשדה על קשרי מורים-הורים שיתרמו להתפתחותם של מתבגרים בני זמננו?

על יום העיון

במסגרת עבודתה עברה הוועדה תהליך למידה מתמשך שבמסגרתו היא גייסה ידע מהספרות המדעית ונפגשה עם גורמים מהשדה על מנת להבין את הדילמות והאתגרים הייחודיים הקיימים במערכת החינוך הישראלית. כחלק מן התהליך הזה קיימה הוועדה יום עיון בנושא מודלים ואפשרויות ליצירת קשרים מועילים בין הורים למורים. באמצעות יום העיון ביקשה הוועדה לקדם מספר מטרות. ראשית, לקדם את תהליך הלמידה שלה עצמה לקראת גיבוש המלצות בנושא והחלטה על מבנה המסמך שהיא עתידה לכתוב. שנית, לחשוף קהלים רלוונטיים לעבודתה, לחשוף אותם לידיע שמסתמן כחשוב ובר-תועלת, וליצור הזדמנויות ללמוד מהם בעתיד על ידי עירובם בתהליך. ולבסוף, למקד בנושא הנידון את תשומת הלב של מעצבי מדיניות ואנשים בשדה ולבסס את ההכרה בחשיבות הקשר בין מורים להורים. ביום העיון הוצגה מסגרת להתייחסות לקשרים מועילים בין הורים למורים. מסגרת בה התלמידים בגילי ההתבגרות הם צד לא פחות חשוב מאשר ההורים והמורים. בנוסף הוצגו מכיוונים שונים מודלים ועקרונות ליצירת קשרים בין הבית לבין בית הספר. מקום מיוחד הוקצה במהלך היום לאפשרויות ולאתגרים של השימוש בטכנולוגיית התקשורת החדשה במסגרת הקשרים בין בית הספר לבין הבית, שימוש שלמעשה אין להימנע ממנו בעידן התקשורתי שבו אנו חיים.

תוכן עניינים

III..... הרקע לפעילות

III..... על יום העיון

IV..... תוכן עניינים

1..... סדר היום

2..... חלק א: תקצירי הרצאות

2..... האם יש סיכוי לשיפור יחסי משפחה-מערכת החינוך בגיל ההתבגרות?

2... Family Involvement in Education: Challenges and Opportunities during Adolescence

3..... שיתוף פעולה בין הורים ומומחים (צוות רב-מקצועי) בבתי ספר לחינוך מיוחד

5..... יחסי ההורים עם בית הספר של ילדם: תובנות מהעבר וכיוונים לעתיד

Parents, Schools and The Community: What Is The Parental Role in Education, What

5..... Are Its Legal Sources and What Affects Its Implementation?

6..... גיוס הטכנולוגיה לטובת הקשר בין המשפחה לבית הספר: יתרונות וחסרונות

7..... קידום השיח בין צוותי חינוך לבין ההורים – יעדים ודרכי פעולה

9..... חלק ב: קולות מהשדה

9..... מַעֲנִים שהתקבלו לפנייה אל הציבור

14..... פגישות הוועדה עם גורמים מהשדה

17..... תקצירי קורות חיים:

21..... נספח א: חומרי רקע נוספים

22..... נספח ב: רשימת מקורות

סדר היום¹

08:30 – 09:00	התכנסות והרשמה
09:00 – 09:05	דברי ברכה: גב' שוש צימרמן , מנהלת אגף תכניות סיוע ומניעה בשפ"י, משרד החינוך
09:05 – 09:10	דברי פתיחה: פרופ' ציפורה שכטמן , אוניברסיטת חיפה, יו"ר ועדת המומחים
09:10 – 10:50	מושב ראשון: קשרים מועילים בין מורים לבין הורים לילדים בגיל ההתבגרות וחשיבותם
	יו"ר: פרופ' ציפורה שכטמן, אוניברסיטת חיפה, יו"ר ועדת המומחים
09:10 – 09:35	האם יש סיכוי לשיפור יחסי משפחה-מערכת החינוך בגיל ההתבגרות? פרופ' משה ישראלשולי , אוניברסיטת תל-אביב.
9:35 – 10:25	מעורבות המשפחה בחינוך: אתגרים והזדמנויות בגיל ההתבגרות (ההרצאה באנגלית) פרופ' ננסי היל , אוניברסיטת הרווארד
10:25 – 10:50	שיתוף פעולה בין הורים למומחים (צוות רב-מקצועי) בבתי ספר לחינוך מיוחד ד"ר איריס מנור-בנימיני , אוניברסיטת חיפה
10:50 – 11:15	הפסקת קפה
11:15 – 13:35	מושב שני: קשרי בית ספר-משפחה, מסקנות מהניסיון בשדה
	יו"ר: עו"ד יעל כפרי, חברת ועדת המומחים
11:15 – 11:55	יחסים בין הורים לבין בית הספר של ילדם: תובנות מהעבר וכיוונים לעתיד ד"ר בלהה נוי
11:55 – 12:45	הורים, בתי ספר והקהילה: מהו תפקיד ההורים בחינוך ומהם המשאבים המשפטיים המשפיעים עליו? (ההרצאה באנגלית) פרופ' פול טרכטנברג , אוניברסיטת ראטגרס
12:45 – 13:15	רואים את הקולות: מורה והורה מספרים על עצמם שיחה בהנחיית גב' ורד אלטשולר-אזרחי , תכנית קמ"ה
13:15 – 13:35	פעילויות של משרד החינוך בנושא קשרי בית ספר-משפחה גב' בטי ריטבו , ממונה הורים ומשפחה בשפ"י, משרד החינוך
13:35 – 14:20	הפסקה (תוגש ארוחת צהרים קלה)
14:20 – 16:30	מושב שלישי: קשרי מורים-הורים בסביבה הטכנולוגית החדשה
	יו"ר: פרופ' גוסטבו מש, חבר ועדת המומחים
14:20 – 14:55	גיוס הטכנולוגיה לטובת הקשר בין המשפחה לבית הספר: יתרונות וחסרונות ד"ר מירן בוניאל-נסים , אוניברסיטת חיפה
14:55 – 15:30	שימוש של מורים והורים בערוצי תקשורת חדשים: ממצאים מקבוצות המיקוד ד"ר גילה קורץ , המרכז ללימודים אקדמאיים באור יהודה
15:30 – 16:30	על האפשרויות והמגבלות בקידום קשרי הורים-מורים רב-שיח בהנחיית פרופ' עמירם רביב , בהשתתפות בטי ריטבו , נציגת משרד החינוך, וחברי ועדת המומחים: פרופ' אסמעיל אבו-סעד , עו"ד יעל כפרי , פרופ' גוסטבו מש תגובות ושאלות מהקהל

¹ יום העיון ילווה בתרגום סימולטני דו-צדדי למעוניינים

האם יש סיכוי לשיפור יחסי משפחה-מערכת החינוך

בגיל ההתבגרות?

פרופסור משה ישראלשווילי

העניין בשאלת הקשר בין הורים למערכת החינוך התעורר על רקע הצטלבות של ידע בנושאים שונים כגון:

1. הקשר בין הישגים לימודיים ובין תהליכים נפשיים-רגשים אצל התלמיד/ה, ובכלל אלה תהליכים שמקורם באירועים בחיי המשפחה
2. ההשתנות במציאות ובמאפייני המשפחה המודרנית, ובכלל זה השינוי באופן שבו הורים תופסים את תפקידם ומנהלים את פעילותם
3. העלייה במוטרדות של מערכת החינוך מאופן התנהלותם של תלמידים שיש להם בעיות וההכרה במגבלות העשייה הבית-ספרית, מול העשייה המשפחתית/חינוכית.

בפועל, למרות מגוון מאמצים מחקרניים ויישומיים שנעשים זה כ-40 שנה, לא קיימות פריצות דרך של ממש ביכולת להצביע על דרכים פשוטות ואוניברסליות לקידום קשר זה. לאור זאת עולה הצורך לנטוש את הניסיונות לאיתור התערבויות ספונדיות או נקודתיות ולעבור למודלים המייצגים תהליך מתמשך של סוציאליזציה לשיתוף פעולה בקרב ההורים, המורים, המערכת הבית-ספרית והקהילה. תהליך חיברות כזה לא יכול להתרחש בלי התערבות אצל הורים לילדים בגיל הרך, אך הוא אינו יכול להסתפק רק בכך. ההרצאה תדון בשאלה הכללית של קידום הסוציאליזציה לשיתוף פעולה שכזה, ובצידה בשאלה הפרטית של קידום יחסי הורים-מערכת החינוך בהקשר של מתבגרים בישראל. הדיון זה יחרוג מגבולות הנושא המוגדר ויחייב התייחסות לסוגיות בסיסיות יותר, במרכזן שאלת מקומו של בית הספר בתהליך ההתפתחות של ילדים, תוך התמקדות בשינויים שמביאה המאה ה-21 בעולם [בכלל] ובישראל [בפרט].

Family Involvement in Education:

Challenges and Opportunities during Adolescence

Prof. Nancy E. Hill

Adolescence is often characterized by diminished academic achievement and engagement in school; increased behavioral and mental health problems; and widening demographic gaps in achievement. Simultaneously, academic success in middle and high school is significant because it opens doors or forecloses opportunities well into the future. Although parental involvement in education is well established as important for promoting achievement, it declines precipitously during adolescence. Families and schools are often perplexed about how to collaborate and support achievement, especially during adolescence. Dr. Hill will address how changes in school bureaucracy, parent-adolescent relationships, and teens' cognitive and social development render frameworks of parental involvement in education based on elementary school models less

² התקצירים המובאים כאן (בכלל זה תקצירים שצוטטו מן המאמרים המקוריים) נערכו קלות, כמקובל ב'זימה'.

effective and harder to implement for adolescence. In addition, she will provide evidence for the types of parental involvement that are most effective during adolescence, capitalize on the developmental needs and assets of adolescence, and are associated with increased academic achievement, school engagement, self-concept, and goal setting. Finally, she will delineate the ways in which trust and respect between families and school personnel function differently across families with diverse demographic backgrounds and impact the effectiveness of family-school interactions.

שיתוף פעולה בין הורים ומומחים (צוות רב-מקצועי)

בבתי ספר לחינוך מיוחד

ד"ר איריס מנור-בנימיני

נושא שיתוף הפעולה בין מומחים ובין הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים (לקויות) עומד במוקד הדיון החברתי והחינוכי במאה ה-21. הדיון החברתי משקף מעורבות הולכת וגוברת של הורים בחיי ילדיהם, מעורבות שיש לה שורשים בחברה הדמוקרטית. שורשים אלו מתבססים על שוויון ופלורליזם, והמדיניות מעוגנת בחוקים. היא נגזרת מן החוק ומשקפת הכרה הולכת ומתחזקת בחשיבותו של שיתוף פעולה עם הורים. ואכן, ברמה המערכתית מתקיימים מאמצים רבים שמטרתם שיתוף פעולה, בעיקר בגיבוש תוכניות התערבות עבור ילדים בעלי צרכים מיוחדים (Walker and Singer 1993; Sheridan 1997). הדיון החינוכי מתבסס על ההנחה ששיתוף הורי הילד בתהליך החינוכי יוביל לתוצאות יעילות יותר לילד ולמשפחה (Lacey:2001). מחקרים הראו שקיים קשר בין תמיכת המומחים ובין יכולת המשפחה להתמודד עם לחצים (Dunst & Trivette 1990, Albanese San Miguel & Koegel 1995, Ainbinder et al 1998), וכי תמיכה זו עשויה להשפיע על הדרכים שבהן משפחות מסתגלות לכך שיש להם ילד בעל לקות (Minnes, 1988) ועשויה גם לשמש גורם המחזק את עמידות המשפחה (Symon, 2001). בעשור האחרון הולכת וגוברת גם ההכרה שטיפוח שותפויות המושתתות על שיתוף פעולה עם הורים מוביל לפתרון מוקדם של חילוקי דעות ומונע צעדים יקרים כגון גישור, שימוע, הליך נאות, והתדיינות בבית משפט. למרות התמיכה הרבה בשיתוף פעולה, תמיכה הקיימת בספרות התאורטית ובשדה החינוכי, קיים פער בין הרטוריקה השיתופית ובין הפרקטיקה (Sanders,1999: McWilliam et al., 1999): שיתוף הפעולה בין מומחים ובין הורים נכשל לא פעם (Salembier & Furney, 1998: Rainforth York, & Macdonald, 1992). הספרות מציגה מגוון רחב של מחקרים המתעדים את הסיבות לכישלון זה (Dinnebeil, 2001), (Allen & Petr, 1996: Hale & Rule, 1996: Lacey, 1992). בפועל מתברר כי גם אחרי שנים רבות של חקיקה, מחקר והתנסות, שיתוף פעולה בין הורים לבין צוותי מומחים בישיבות הוא נדיר וקשה להשגה. המפגש השכיח ביותר בין מומחים (העובדים כצוותים רב-מקצועיים) ובין הורים בבתי הספר לחינוך מיוחד מתקיים בישיבות של תכנון לימודים אישי, (להלן תל"א) IEP. על פי החוק חייב הצוות הרב-מקצועי של בית-הספר לבנות תל"א לכל תלמיד. מתוקף החוק יש להורים הזכות להיות נוכחים בישיבות שבהן נבנית התל"א של ילדם. כך ניתנת להם הזדמנות להחליף עם מומחים בבית הספר ידע הנוגע לילד ולהיות שותפים לגיבוש תכנית הלימודים האישית שלו (Goldstein et al, 1980). מטרת החוק היתה, שהורים ומומחים יעבדו יחד כצוות. סוג זה של שיתוף פעולה דורש מאמצים מצד כל השותפים המעורבים (Yoshida et al, 1978).

מגוון מחקרים בחנו סוג זה של ישיבות. כך נבחנו למשל תפקיד ההורים במהלך הישיבה (Goldstein et al, 1980), התקשורת המתקיימת בישיבות (Goldstein et al, 1980), הכנת ההורים לישיבה (Shriver et al, 1988). בהתבסס על סקירה תאורטית קצרה זו ומחקרים עדכניים נוספים, ניתן להדגיש את ייחודיות המחקר והמודל אשר יוצג בהרצאה. המחקר, שבחן צוותים מצליחים, התמקד בחקירה אתנוגרפית של שיתוף פעולה בחיי היום-יום, בשיתוף פעולה המבוסס על הדדיות ובבחינה דו-כיוונית של המומחים ושל ההורים כאחד.

מחקר

מטרת המחקר: לזהות, לתאר ולהבנות היבטים גלויים וסמויים בשיתוף הפעולה בין צוותים רב-מקצועיים ובין הורים בחיי היום-יום.

שיטת המחקר: חקר מקרה אתנוגרפי שבו בוצע מעקב אחר פעילותם של כ-44 אנשי מקצוע, העובדים בצוותים רב-מקצועיים: מחנכים, מטפלים פרא-רפואיים ורופאים, ו-78 הורים לילדים בשלושה בתי ספר מיוחדים. המחקר נערך בכל אחד מבתי הספר לאורך שנת לימודים מלאה. נבחרו בתי ספר שכל השותפים – מפקחים, מנהלים, אנשי צוות והורים – הגדירו כבתי ספר העובדים בהצלחה עם הורים. בשלוש שנות המחקר נצפו ותועדו 80 ישיבות תל"א, נערכו 94 ריאיונות ונאספו כ-60 מסמכים ו-80 פרוטוקולים של ישיבות. התקיימו תצפיות במפגשים בלתי פורמליים ונעשה Corridor Conversation and Sidewalk Activities. המחקר תוקף באמצעות Apparent Validity וטריאנגולציה.

מהלך המחקר המוצג היה זהה בכל אחד משלושת הצוותים הנחקרים, והוא כלל את השלבים הבאים:

(א) תצפיות פתוחות באינטראקציות מילוליות במפגשי הורים ומומחים, בניסיון להתחקות אחר ההיבטים החוזרים, ההופכים את שיתוף הפעולה בין ההורים ובין אנשי הצוות למוצלח. (ב) תצפיות ממוקדות סביב היבטים גלויים וסמויים שנצפו בשלב הקודם. (ג) ראיונות עם חברי צוות והורים, אשר מטרתם בשלב זה היא להתחקות אחר האופן שבו תופסים ההורים ואנשי המקצוע את שיתוף הפעולה, ולתקף את ההיבטים של שיתוף הפעולה שנמצאו. (ד) ניתוח הממצאים והצגתם בצורה נאמנה להווייתם הפנומנולוגית של הפועלים (ה) חקירה אנליטית של ההיבטים שזוהו בשלב הקודם. מטרת הניתוח בשלב זה היא להתוות תנאים בסיסיים העולים מתוך שדה המחקר ומאפשרים שיתוף פעולה מוצלח.

ממצאי המחקר

ממצאי המחקר מצביעים על כך ששיתוף פעולה מוצלח מקפל בתוכו היבטים רב-ממדיים, המתקיימים בעת ובעונה אחת באינטראקציה דו-כיוונית בין ההורים לאנשי הצוות הרב-מקצועי. היבטים אלו כוללים את הרכיבים דלקמן:

היבטים ארגוניים – בכלל זה רכיבים כגון מבנה הישיבה, תפאורה, אירוח, סיכום וקבלת החלטות. היבטים חברתיים – בכלל זה רכיבים כגון הסבר המינוח המקצועי, מתן דוגמאות קונקרטיות, בדיקה של ההבנה, הצגת שאלות, שפת דיבור חיובית, מומחיות מקצועית, התמקדות, איזון במבנה הכוח הרב-מקצועי, הגדרה ברורה של תפקיד ההורה, מרחב לרגשות ההורים וכבוד. מודל מסכם של ממצאי המחקר, הכולל את כל ההיבטים והרכיבים של שיתוף הפעולה שנמצאו במחקר, הוצג בקצרה בהרצאה.³

³ את המודל עצמו ניתן למצוא ב: Manor-Binyamini, I. (2013) *School-Parent Collaboration in Indigenous communities-Providing Services for Children with Disabilities*. Springer.

יחסי ההורים עם בית הספר של ילדם:

תובנות מהעבר וכיוונים לעתיד

ד"ר בלהה נוי

מערכת היחסים בין הורים לבין בתי הספר היא מערכת דינמית שעברה שינויים לאורך השנים, ואשר מושפעת מגורמים רבים, ביניהם הערכים השולטים בחברה והתפתחויות פוליטיות וחברתיות. חלקה הראשון של ההרצאה יתמקד בתובנות העולות מהתפתחותה של מערכת היחסים הנידונה: מערכת החינוך כמערכת מתגוננת, בריתות בין שלושת השותפים או לחלופין, הדרך של אחד השותפים מהברית הזאת, ההיגיון העומד מאחורי פתיחה וסגירה של בתי הספר בפני ההורים.

החלק השני יעסוק בהיבטים שונים של נושא הזכויות, ויודגשו הישגים של הורים לילדי החינוך המיוחד במאבק על זכויות ילדיהם. הורים אלו ניהלו את מאבקם בתוך מסגרת החינוך הציבורי. כן נדון בעקרונות של שיתוף הורים – מנהיגות של מנהל בית הספר, אוטונומיה של הורים, מורים ותלמידים, משמעותיות של הפעולות שנוקטים השותפים, אמון, כבוד, שותפות באחריות ועוד. בהמשך יובא כאן תיאור של מצבי קונפליקט בין עקרונות שונים.

בחלק האחרון של ההרצאה יתוארו פעילויות שונות המתאימות להעמקת הקשר בין הורים למורים, הן באמצעות הפעלה של חדר המורים והן באמצעות סדנאות משותפות לצוותים, הורים ונציגי מוסדות הקהילה.

Parents, Schools and The Community: What Is The Parental Role in Education, What Are Its Legal Sources and What Affects Its Implementation?

Prof. Paul Tractenberg

In an ideal world, parents, teachers, school authorities and the broader community are on the same page. They share a vision of education and each plays its role in the realization of that vision. According to the well-known African proverb, it takes a village to raise a child. So, too, does it take an effective collaboration to ensure that a child receives an education that will prepare him or her for a life of happiness, fulfillment, professional accomplishment, financial security and good citizenship.

Some assert that, of those partners in the upbringing and education of a child, it is the parents' whose role is primary. After all, parents have the greatest stake in the child's success, and they should know and care about the child most deeply. Yet, there are other important values at play, communal as well as personal and familial, and other important partners in the process. Beyond that, we do not live in an ideal world. Not all parents are able to act in their children's best interests. Not all teachers and school authorities are beyond reproach. Not all communities are healthy and functional.

Clearly, though, the parental role in education is an essential starting place for today's discussion.

This presentation will address the following issues in that regard:

- What is the parental role (are parents consumers of educational services, partners in the delivery of those services, rights holders on their own behalves or on behalf of their children, or all of the above)?

- What are the legal sources of parental rights (and what are the legal limits or overrides)? Do parents have legal responsibilities as well as legal rights?
- What affects the parental role in education and the implementation of parental rights and responsibilities (e.g., parental status/wealth, the policies and practices of schools and education authorities, the accessibility of processes for the vindication of parental and student rights if disputes arise, the availability of support or advocacy services, the degree to which the educational system is centralized)?

Time permitting, the presentation will use the recent Newark, New Jersey, USA experience as a mini-case study of the parental role and will consider its relevance to Israel.

גיוס הטכנולוגיה לטובת הקשר בין המשפחה לבית הספר:

יתרונות וחסרונות

ד"ר מירן בוניאל-נסים

הטכנולוגיה מקיפה אותנו מכל עבר וכיום לא ניתן כבר לומר כי היא נחלתם של יחידים או קהלים נבחרים. זאת ועוד: בני הנוער אמנם נראים כי ידם על העליונה בכל הקשור בטכנולוגיה, אולם היום רואים גם מבוגרים מתפעלים מכשירים מתקדמים ומציגים בקיאות באפשרויות השימוש בהם. בתי ספר מצוידים בטכנולוגיה מתקדמת ונוקטים הוראה נתמכת-מחשב.

השימוש הרב בטכנולוגיה בידי מבוגרים וצעירים הוליד ערוץ תקשורת זמין, ישיר ונוח בין ההורים, המורים והתלמידים. בעבר היה זה בית הספר שיצר ויזם תקשורת כזאת בצורה מאורגנת, דרך אתר בית הספר ותוכנות נלוות. שימוש מסוג זה תחם את התקשורת למרחב וירטואלי המוגדר כשייך לבית הספר. כיום, עם העלייה המשמעותית בשימוש במרחבים וירטואליים שהם חברתיים ולא משויכים לבית ספר (פייסבוק למשל) ועם המעבר לשימוש בתוכנות למסרים מיידיים כגון הוואטסאפ, גם התקשורת במרחב הווירטואלי חרגה מן הגבולות הרשמיים של בית הספר.

ערוץ תקשורת זה במתכונתו הנוכחית מגלם בתוכו יתרונות אך גם קשיים. קיימת נוחות במיידיות שבהפצת הודעות ובזמינות של ההורים ובני הנוער, אולם מה על אלה שאינם מצוידים בטכנולוגיה כגון זו או שאינם מעוניינים בהצטרפות למרחבים הללו? כיצד מתמודדים עם השונות הרבה בדרכי ההתקשרות וברמת הזמינות בקרב הצוות החינוכי? היכן עובר הגבול בין הנכון לשגוי ובין המותר לאסור כאשר אין בהכרח נהלים מכוונים? איך יתמודד המורה עם היצף מסרים במרחבים שונים? אלה ואחרים מהווים אתגרים שהטכנולוגיה מעמידה כשהיא מתווכת בין ההורה, לתלמיד ולמורה.

שימושים בערוצי תקשורת חדשים בין הורים למורים:

ממצאים מקבוצות המיקוד

ד"ר גילה קורץ

בשנים האחרונות, עם התפתחות טכנולוגיות האינטרנט, גבר השימוש בערוצי תקשורת דיגיטליים בין בית הספר לבין בית ההורים. ערוצי תקשורת חדשים כגון הדואר האלקטרוני, רשתות חברתיות, מסרים מיידיים, מערכות מוסדיות מקוונות (משו"ב, מנבסני"ט וכד') ואמצעי תקשורת מתקדמים כגון

הטלפונים החכמים – טומנים בחובם פוטנציאל להעמקת מעורבות ההורים בחיי בית הספר ואף להשפעה על השתתפותם בתהליך החינוכי של ילדיהם. למרות מרכזיות התחום אין בנמצא מודל מחקרי מקובל או מידע אמפירי רב לבחינת הנושא. בחקרי-מקרה בודדים שבחנו יחסי תקשורת מורים-הורים נמצא שערוץ התקשורת הטכנולוגי השכיח הוא דואר אלקטרוני, הנחשב ליישום ותיק של ווב 1.0 או מערכות מוסדיות מקוונות וטלפונים חכמים. בהרצאה אציג ממצאים ראשוניים מנייר עבודה שהזמינה ועדת המומחים. מטרתו לשרטט תמונת מצב עדכנית של היקף השימושים בערוצי תקשורת חדשים בין מורים להורים, סוגיהם השונים והשלכותיהם על מעורבות ההורים בתהליך החינוכי של ילדיהם. שאלות המחקר המרכזיות שנבחנו בנייר עבודה זה הן:

1. מהם ערוצי התקשורת החדשים לשיח בין מורים להורים ומהם נושאי השיח המתנהל בהם?
2. באיזו מידה זמינות הטלפונים החכמים משפיעה על השיח בין מורים להורים בערוצי התקשורת החדשים?
3. מה תרומת השיח בערוצי התקשורת החדשים להגברת מעורבות ההורים בעשייה הבית-ספרית?
4. מהן השלכות השיח בערוצי התקשורת החדשים על מעורבות המורים וההורים בתהליך החינוכי שעוברים התלמידים-הילדים?

מניתוח ראשוני של הממצאים עולה כי ערוצי התקשורת החדשים תורמים לגידול ניכר בשכיחות התקשורת בין המורים לבין ההורים, בהשוואה לפרקטיקות המסורתיות כגון שיחות טלפון ופגישות פנים אל פנים. הדואר האלקטרוני הוא ערוץ התקשורת השכיח ואף המועדף. עוד נמצא שמערכות ניהול מוסדיות הן שכיחות אך אינן מועדפות, בין היתר בגין הצורך לזיהוי באמצעות סיסמה בכל כניסה למערכת. נושאי השיח מגוונים, אך הם מתמקדים בעדכונים ובטיפול בעניינים אישיים, קבוצתיים וכיתתיים. זמינות הטלפונים החכמים, בעיקר בקרב מי שמכונים "מורים והורים דור שלישי", מעודדת את השימוש ביישום הווטסאפ להעברת מסרים מיידיים, טקסטואליים ואודיו-ויזואליים (כגון תמונות מהפעילות היומית בגן הילדים או תמונות מהטיול הכיתתי). ערוצי התקשורת החדשים מזמנים שיח תכוף בין המורים לבין ההורים. עם זאת, לא ניתן להצביע על מודל משילות בית-ספרית (School Governance) חדש של מעורבות הורים בעשייה הבית-ספרית (הטכנולוגיה כמעצבת) או על טכנולוגיה המשרתת את הדפוס הקיים (הטכנולוגיה כמשמרת). המידע הזורם בין בית הספר לבין בית ההורים מתקבל בדרך כלל בברכה. עם זאת, בעיקר בקבוצות הגיל הבוגרות של תלמידים, הדבר גורם למתח ביחסי הורים-תלמידים (תחושת ה"אח הגדול המשגיח") ולעתים אף להעברת אחריות מהמורה להורה כממונה על התנהלות התלמיד בתוך כותלי בית הספר.

קידום השיח בין צוותי חינוך לבין ההורים – יעדים ודרכי פעולה

בטי ריטבו

ממחקרים בארץ ובעולם עולה כי קיומו של קשר מושכל וחיובי בין אנשי חינוך לבין ההורים הוא משתנה משמעותי בהצלחת התלמיד בלימודיו, משתנה המשפיע על מידת המוטיבציה שלו, הישגיו, רווחתו הנפשית והימנעותו מהתנהגויות סיכון. בשנים האחרונות מוביל משרד החינוך תפיסה הרואה את ההורים כשותפים טבעיים לתהליך החינוכי. מדובר בתהליך שלו שותפים כל אגפי המשרד, ומטרתו בין השאר לקבוע מדיניות אחידה ומוסכמת בנושא הקשר עם ההורים.

קשרי הורים מורים בעידן משתנה | 7

הורים ומורים רואים את הילד מזוויות שונות וטוב שכך. שונות זו מאפשרת לראות את התלמיד על הייחודיות שלו אך בה בעת יכולה להיות מקור לקונפליקטים. מרקם היחסים בין צוותי החינוך לבין ההורים עדין וטומן בחובו מורכבות. במפגשים בין הורים לצוות החינוכי במסגרות החינוך השונות מתקיימים לצד הדיאלוגים הגלויים דיאלוגים סמויים בין דמויות נוספות הנכנסות למרחב זה: ההורה כתלמיד, המורה כהורה, ההורה כמורה, המורה כתלמיד ועוד. מפגשים אלו נושאים איתם לא פעם מטענים רגשיים העלולים להקשות על יצירת שותפות בין ההורה לבין מערכת בית הספר. על מנת להתמודד עם סוגיה זו יש צורך בייזום פעולות ובהובלת תהליכים אשר ישפרו את מסוגלותם של אנשי החינוך לייצר שיח מקדם עם ההורים.

להלן הפעולות העיקריות המתבצעות במשרד החינוך לקידום השותפות עם ההורים. פעולות אלו מבוססות על המלצות הדוח "קשרי משפחה-מסגרת חינוך בגיל הרך (גן-ג') – תמונת מצב והמלצות": הקמת יחידה בנושא קשרי משפחה ומסגרת חינוך, הקמת ועדה משרדית לגיבוש מדיניות מוסכמת על כל אגפי המשרד ופיתוח דרכי עבודה, הכשרת אנשי חינוך, פיתוח תכניות במסגרת יעד ההכלה, הרחבת שאלוני מיצ"ב וסקר הורים, וכמו כן פרסום שתי תכניות חדשות המקדמות קשר הורים-מערכת חינוך. הראשונה - "אם מישהו היה אומר לך" - מדריך להורים לתלמידים בעלי הפרעות קשב והשנייה - "נפגשים" - מסע רפלקטיבי להבניית השותפות החינוכית בין צוותי החינוך לבין ההורים – מדריך שפ"י לפסיכולוגים, ליועצים חינוכיים ולמדריכים.

חלק ב: קולות מהשדה

אחד מעקרונות הפעולה של ועדות המומחים של היזמה הוא כי הידע אינו מצוי רק בין כותלי האקדמיה. ברוח העיקרון הזה נפגשות הוועדות עם מורים, מנהלים, יועצים ומפעילי תכניות, ורואות בהם מקור חשוב למידע וידע רלוונטי. ועדת המומחים הנוכחית נפגשה עם גורמים שונים משדה החינוך העוסקים, מזוויות שונות, בנושא של קשרי בית ספר-משפחה. בנוסף לכך פנתה הוועדה לציבור דרך מודעות בעיתונות הכתובה, בבקשה לקבל דיווח על תכניות התערבות ופעילויות אחרות שמטרתן לקדם ולשפר את מערכת היחסים בין בתי הספר למשפחות, בין המורים להורים. להלן דיווח קצר על התגובות שהתקבלו לפניית הוועדה, ועל הפגישות שקיימה הוועדה עם הגורמים השונים:

מענים שהתקבלו לפנייה אל הציבור

בניית שותפות בין מורים והורים באמצעות דיאלוג חינוכי על הנרטיב המשפחתי – עירית לצטר
"מבית אבותי לעתיד חלומתי" הוא ניסוי חינוכי שהתקיים בבית הספר היסודי הניסויי "נופים" במשך כחמש שנים. המטרה היתה ליזום ולקיים שותפות עם ההורים לצורך קידום והעצמה של התלמידים ויצירת סביבה טובה ומיטיבה עבורם. צוות בית הספר פיתח תכנית לימודים ניסויית, "בית אבותי". התכנית נועדה לשמש בסיס לפיתוח דיאלוג בין התלמידים, ההורים והמורים. הנושא שנבחר לדיאלוג זה היה הנרטיב המשפחתי של התלמידים. במסגרת שיעור שהוקדש לנושא זה נוצר הדיאלוג שבנה תקשורת אכפתית ואמפתית ותרם רבות לאווירה הטובה בקהילת בית הספר. הרציונל היה להשתמש בסיפורי המשפחות כבסיס ללימוד הערכים הבסיסיים והמשמעותיים לכלל משתתפי הדיאלוג.

עקרונות הפעולה של הניסוי היו קבלת אחריות להפעלה שוטפת ומתמדת של התקשורת בין בית הספר למשפחה. הדבר נעשה בדרך של שילוב הסיפורים האישיים של המורים, ההורים והתלמידים, כאמצעי מרכזי להעברה בין-דורית של תרבויות, ערכים ותפיסות מוסריות וחברתיות. הסיפורים השתלבו באופן אותנטי ורלוונטי בתכניות הלימודים.

הצוות המוביל של הניסוי פיתח את תכנית הלימודים בשיתוף ההורים, המורים והתלמידים. תהליך הפיתוח התקיים במתכונת של מחקר פעולה חינוכי וכלל ארבעה שלבים: תכנון, ביצוע, רפלקציה ושינוי. ההתייחסות לממדים האישיים והמשפחתיים של התלמידים, ההורים והמורים גרם ליצירת הזדהות והבנה בין התלמידים לבין עצמם, בין התלמידים להורים, בין התלמידים למורים ובין המורים להורים. החשיפה לסיפורי המשפחות סייעה למחנכים להנכיח את ההורים בחוויה הלימודית והחינוכית של ילדיהם.

עיבוד הסיפורים המסופרים במשפחה משפיע מאוד על עיצוב חייו של הילד ועל בניית זהותו, ולכן חשוב לתת להם מקום נרחב בתוך הסביבה הלימודית הבית-ספרית. כדי לקדם את שיתוף ההורים התבצעו פיתוח והבניה של תכנית לימודים. פיתוח זה התקיים בצורה תהליכית ולווה בשיח נרטיבי מתמיד בין השותפים – מורים, הורים ותלמידים. השיח הנרטיבי מוביל לתהליך של חיפוש משותף אחר משמעות והבניית ידע, וזאת תרומתו החשובה ל"בית אבותי".

תכנית הדרי"ם – ד"ר יוסף פרינס

תכנית הדרי"ם (הדרכת מורים, הורים ותלמידים) מורכבת משמונה מפגשים שבועיים, ומטרתה לחזק את התקשורת בין מורים, הורים וילדים ולתת מענה למגוון נושאים המעסיקים מורים והורים. יועצת בית הספר מעבירה את התכנית למורים שהוכשרו לכך במסגרת השתלמות בית-ספרית, והם מעבירים אותה להורים. ההנחה העומדת בבסיס המודל היא שעל מנת לבצע את תפקידה, מערכת החינוך צריכה לסייע להורים לקיים תקשורת חיובית עם ילדיהם. התכנית מופעלת כיום בכ-400 בתי ספר וגני ילדים ברחבי הארץ.

התכנית תורמת בכמה מישורים לכל אחד מן הגורמים המשתתפים בה:

מוביל התכנית – יועץ (או גננת בכירה) – הופך למנחה העיקרי של התוכנית. לאחר שעבר את ההשתלמות יש ביכולתו להעביר את התכנית לצוות המורים בכל שנת לימודים. הוא הופך לחוליה המקשרת בין כל הגורמים המשתתפים בתכנית.

הגננת או המורה – התכנית משפרת את דימויו האישי והמקצועי של המחנך בכך שהיא מקנה לו כישורים כמנחה קבוצת הורים בתכנית הדרי"ם. במהלך ההכשרה עוברים המחנכים את הקורס כקבוצת הורים, ומתנסים בתוכני הקורס עם ילדיהם הפרטיים ועם בני משפחתם. העברת התכנית מביאה את המחנכים לבחינה מחודשת של משנתם הפדגוגית ומוסיפה ממדים חדשים לעבודתם עם הילדים בשעות הפעילות בגן או בבית הספר. הפנמת תוכני הקורס והגישה החיובית של תכנית הדרי"ם תורמת לחיזוק הקשר בין המחנכים ובין תלמידיהם והוריהם, ומוסיפות לו גוון חדש, חיובי ואישי.

בית הספר או גן הילדים – התכנית משפרת את הדימוי האישי והמקצועי של הגננת או המורה, באמצעות "חבישת כובע נוסף לראשן" – כובע של מנחת קבוצת הורים. היא יוצרת קשר חיובי בין המחנכים להורים, מחזקת את הקשר בין הגן או בית הספר לבין הקהילה ותורמת לשיפור האקלים הכיתתי והבית-ספרי בעקבות יישום המלצות התכנית.

ההורים – ההורים מאמצים זווית התבוננות חדשה וחיובית על ילדיהם, לומדים להשתמש בהמללה מעודדת ומשמעותית ולהעביר לילדיהם מסרים מילוליים של אישור ועידוד אשר מחזקים את ביטחונם העצמי ואת אמונתם ביכולתם. התכנית משפיעה גם על היכולת להציב גבולות, על גישת ההורים לשאר בני המשפחה וכן על הזוגיות שלהם. התכנית מתאימה לכל סוגי האוכלוסייה ולכל רמת השכלה של ההורים.

התלמידים – נהנים מן היחס החיובי שהם מקבלים מההורים ומהמורים ומשיפור האווירה בבית הספר ובמשפחה. בעקבות המשוב החיובי משתפר ביטחונם העצמי של התלמידים, וגדלה המוטיבציה שלהם להעז ולהתנסות.

גישור וייעוץ ככלי להבניית מערכת יחסים בין ההורים למורים – קבוצת גבים

קבוצת גבים, הפועלת כדי לחזק שיתופי פעולה בין ארגונים ובתוכם, תוך הנחלת כלים מתחום הייעוץ, המשא ומתן והגישור, מציעה תכניות רלוונטיות לתחום קשרי הורים-מורים:

הקבוצה מציעה תכנית להכשרה ייעודית להנהגות הורים, תכנית הכוללת הרכשת כלים אפקטיביים להנהגת הורים כמובילים וכן לגיבוש הזהות של הנהגת ההורים כשותפה בעלת ערך של הצוות החינוכי של בית הספר. התכנית מהווה בסיס לשינויים שיעוצבו ביחד עם הגורמים השונים ועם מחלקות החינוך שייקחו בה חלק.

"ארגז הכלים" שהתכנית מקנה כולל כלים ישימים בנושאי העצמת סמכות המבוגר, הצבת גבולות ברורה, ניהול אפקטיבי של מצבים מורכבים, שכלול יכולות המשא ומתן ועוד. התכנית כוללת לימוד של מודלים הנסמכים על הניסיון המצטבר של קבוצת גבים ומאפשרים ניתוח ואפיון של מצבים מגוונים. דגש מיוחד מושם על נושא הסביבה החינוכית.

הקבוצה מציעה גם תכניות להכשרת הורים וצוותי חינוך (בנפרד או יחד). אלה כוללות הכשרות להרחבת "ארגז הכלים" העומד לרשות אנשי הצוות, לדיאלוג עם עמיתים ועם הורים ולתקשורת אפקטיבית עם התלמידים ועם הוריהם. בנוסף מציעה הקבוצה להורים ולמורים הכשרה לניהול קונפליקטים ושיחות טעונות (מודל "כן – לא – כן") וסיוע מקצועי בבנייה והעצמה של השותפות בין ההורים לבית הספר. הקבוצה מעבירה להורים ולמורים גם קורסי גישור וקורסים להסמכת מגשרים. למנהלים מאפשרת הקבוצה הכשרות ייעודיות וכן אימון וייעוץ אישי. לבסוף מציעה הקבוצה גם התערבויות ממוקדות לגישור על פערים, משברים, או קצרים בתקשורת בין מורים להורים בטווח המיידי.

התגייסות מורים והורים בכיתה שבה בעיות התנהגות – תרי שטרנברג – מרכז "הסמכות החדשה"

גישת "הסמכות החדשה", אשר פותחה על ידי פרופ' חיים עומר מאוניברסיטת תל אביב, מתווה עקרונות תאורטיים ומעשיים להתמודדות עם בעיות והפרעות התנהגות בקרב ילדים ובני נוער. גישה זו מדגישה את החשיבות של הידוק שיתוף הפעולה והתמיכה ההדדית בין דמויות הסמכות השונות בחייו של הילד. בהסתמך על עקרונות גישה זו נבנתה תכנית התערבות חדשנית אשר יושמה בכיתה ו' 2 בבית ספר יסודי, כיתה שהעסיקה את הצוות החינוכי זמן רב. מתחילת השנה התגברו גילויי האלימות ובעיות המשמעת בכיתה, עד שכמעט שלא ניתן היה להעביר בה שיעור. התכנית התאימה את עקרונות גישת "הסמכות החדשה", אשר מתייחסת במקור בעיקר להתמודדות עם בעיות התנהגות ברמה הפרטנית, להתמודדות מערכתית ברמת הכיתה. התכנית הונחתה מטעם פרויקט "עיר ללא אלימות" והשירות הפסיכולוגי-חינוכי של עיריית בת ים, בשיתוף עם "מרכז הסמכות החדשה". דיווח מפורט על מהלך ההתערבות ניתן למצוא באתר פסיכולוגיה עברית. כאן נתמקד במרכיב של הקשר בין הצוות החינוכי לבין הורי הכיתה.

בהתאם לעיקרון של גיוס כלל המבוגרים להתמודדות עם בעיות משמעת, נערך לפני תחילת ההתערבות מפגש הורים. מטרתו היתה להביא לידיעת ההורים את החלטתו של צוות בית הספר לפעול בנחישות נגד התנהגויות לא מקובלות של ילדי הכיתה. חשוב היה לנו שההורים יידעו מראש שאנו פועלים לטובת ילדיהם, בתקווה שידעיהם זו תעודד אותם לשתף פעולה עם הצוות החינוכי ולחזק את ידיו.

במהלך המפגש ערכנו סדנה קצרה שהתייחסה לחוויות של חוסר אונים שהורים חווים לעתים מול ילדיהם, במטרה לחבר את ההורים לחוויה של המורים בעמידתם מול הכיתה. הדגש על הדמיון בקשיים ובהתמודדות של ההורים ושל המורים איפשר לנו לשתף את ההורים בנושאים שמדאיגים את הצוות. מפגש ההורים הצליח הרבה מעבר למשוער. הצלחנו לגייס אותם לתהליך, וחלקם אף נענו להזמנתנו ונרשמו כמי שיהיו מוכנים לתמוך בהמשך באופן פעיל בהתמודדות של הצוות.

גיוס ההורים היה משמעותי מאוד לתגובתם ל"הכרזה"⁴ שנערכה בכיתה. במסגרת ההכרזה, הצהיר הצוות בפני הילדים על כוונתו לפעול כנגד התנהגויות שליליות. למחרת ה"הכרזה" סיפרה המחנכת כי אחת האימהות שמעה מבתה על הכניסה של הצוות לכיתה, ועל גבר שנעץ בהם מבטים מזרי אימה.

⁴ ה"הכרזה" וה"התיישבות" הם שני אלמנטים מרכזיים בהתערבות הנעשית בכיתה.

אלמלא פגשה אותנו לפני כן, לא היתה האם יודעת שהגבר המאיים אינו אלא טל, היועץ הנחמד שפגשה ערב קודם לכן במפגש ההורים. תקרית משעשעת זו הבהירה לנו עד כמה חשוב היה ליידע ולגייס מראש את ההורים.

מעורבות ההורים באה לידי ביטוי באופן בולט אף יותר בהמשך התהליך. יועצת בית הספר יצרה קשר עם ההורים שהביעו במפגש את נכונותם לעזור, והזמינה אותם להתיישבות.⁵ במהלך ההתיישבות, נכנסו לכיתה יחד הצוות החינוכי ונציגי ההורים, כביטוי להתנגדותם המשותפת לאירועי משמעת בכיתה. בהתיישבות השנייה, אשר נערכה ביום שישי כדי לאפשר נוכחות הורית מוגברת, כבר השתתפו הורים שפנו מיזמתם לצוות.

לאחר ההתיישבות השנייה נקבע מפגש הורים נוסף, שמטרתו היתה לשתף את ההורים במה שנעשה עד אותו שלב, להודות להם על תמיכתם ולגייס הורים נוספים לקחת חלק פעיל בהתיישבויות. מטרה נוספת היתה לבנות מנגנון תמיכה עבור הורי הכיתה – הצענו להורים (הצעה שהתקבלה) שיקימו גוף לעזרה ותמיכה הדדית בקרב הורי הכיתה, קבוצת תמיכה שתרחיב את אפשרויות התגובה של הורה בהתמודדות עם דיווח על התנהגות שלילית של ילדו. בעקבות דיווח כזה (או בעקבות התנהגות שלילית של הילד בבית) יוכל ההורה לפנות לאחד או שניים מבין ההורים שהתנדבו לקבוצת התמיכה, ולגייס את תמיכתם בהתמודדותו המעשית עם ההתנהגות הבעייתית של הילד.

בהמשך התקיימו עוד ארבע התיישבויות צוותיות בכיתה, בכל אחת היתה נוכחות של הורים. כבר בזמן התהליך נראה כי השיפור בכיתה הולך ומתבסס. האינדיקציה המובהקת לכך היתה היכולת של הצוות החינוכי להצביע בביטחון על מספר מוקדים בעייתיים בכיתה. בעיות ההתנהגות הפכו מנורמה כיתתית נרחבת לקושי סביב ארבעה-חמישה תלמידים ספציפיים. בעקבות חיזוק הנוכחות המורית וההורית, חזרה ההתנהגות הבריונית לממדיה הטבעיים, ואילו הקולות החיוביים בכיתה החלו לתת את הטון.

”יועצים למען הורים”⁶ – תכנית התערבות לשיפור הקשר בין מורים להורים – סיון הפט

פרויקט ”יועצים למען הורים” מתבסס על הגישה האקולוגית, לפיה לא ניתן לקדם ילדים ולסייע להם במנותק ממשפחתם. הפרויקט פועל בהנחה כי ההורים זקוקים למשאבי זמן, ידע והכוונה שהמורים אינם יכולים לספקם באופן מלא. התכנית מאפשרת למורים משאב שאליו יוכלו להפנות הורים הזקוקים לסיוע.

בהתערבות זו מלווים יועצים בגמלאות (בהתנדבות) הורים לילדים הסובלים מליקויי למידה והפרעות קשב. היא נמשכת תקופת זמן הנעה מכמה מפגשים בודדים ועד ליווי שנתי (בהתאם לצורכי המשפחה). תרומת הפרויקט ליצירת קשר חיובי ומועיל בין ההורים למורים באה לידי ביטוי בשלושה מישורים המשפיעים על התלמיד בצורה חיובית:

במישור ההורי ההורים זוכים לליווי צמוד, לאוזן קשבת, לתחושת ביטחון, אמפתיה, תמיכה, הרגעה וחשיבה מסודרת משותפת. ההורים לומדים לשנות את עמדתם כלפי ילדם ולהכיל את קשייו. לאור זאת ובזכות היכרות עם המערך הבית-ספרי ועם יכולות הסיוע של בית הספר, הפרויקט תורם לחידוש אמון ההורים במורים ובבית הספר. כן מתבצעת בו למידה הורית חשובה בהקשר של התנהלות עם

⁵ התיישבות היא פעולה שבה (בתגובה להפרעות חוזרות ונשנות) נכנסים חברי צוות עם הורים לכיתה, יושבים מול הילדים, מסבירים את חומרת המעשים שנעשו, ומבקשים הצעות לתיקון.

⁶ פרויקט בשיתוף **אגודת ניצן** (לקידום ילדים ובוגרים עם ליקויי למידה ו/או הפרעת קשב) ו**אגודת היועצים החינוכיים בישראל – תא הגמלאים**.

הילד בכל הנוגע לבית הספר, וזאת על ידי רתימת כל הגורמים, ראייה מערכתית, תיאום עמדות והתכוונות לאותה מטרה – הצלחת התלמיד.

מבחינת התלמידים עצמם, הפרויקט פועל לחיזוק הדימוי העצמי של התלמיד הסובל מליקויי הלמידה והפרעת הקשב, לתמיכה ביכולותיו ולהתאמת הדרישות הלימודיות לנתונים שלו, כך שיווצר שינוי חיובי. **במישור המורים והמערכת החינוכית כולה**, האפשרות של הפרויקט למקד את הטיפול בתלמיד הבודד ובמשפחתו, בשיתוף עם צוות בית הספר, מזמן לצוות למידה משמעותית הניתנת להכללה למקרים נוספים. נקודת המבט האישית מאפשרת לבית הספר להעמיק ולהבין באופן ממוקד ומדויק יותר את הקשיים שתלמיד בעל ליקויי למידה והוריו חווים, ומאפשרת אמפתיה רבה יותר לתלמידים בבית הספר בכלל ולתלמידים בעלי ליקויי למידה והפרעת קשב בפרט. האפשרות של בית הספר לערב ולשתף גורמי סיוע קהילתיים היא משאב שחשוב שבית הספר ילמד להשתמש בו לטובת כל הצדדים הנוגעים בדבר, וזאת מתוך הבנה שמגבלות התקציב והכוח האנושי אינן מאפשרות ליצור מצב אידאלי שבו בית הספר מספק את כל הציפיות של מורים, הורים ותלמידים. לכן קיים הצורך במודל התערבות אשר יעשיר את בית הספר וייתן משמעות עמוקה לקשר שבין מורים להורים, הרוצים כולם בטובת התלמידים ורווחתם.

מרכז "מהות" ("מורים, הורים ותקשורת") – מלכה ריבקה דירקטור (מנכ"לית)

מרכז מהות הוא מרכז ארצי רב-ארגוני המשמש צומת לפיתוח תרבות של שותפות, בחשיבה ובעשייה, בין כל הגורמים בחינוך.

מרכז מהות הוא גוף ייחודי בתחום קשרי בית ספר-משפחה, בכך שהוא מהווה כתובת לשיתוף פעולה בין הגופים המרכזיים שיש להם עניין בנושא – מורים, הורים ואנשי מערכות חינוך וחברה.

המרכז הוקם בשנת 2002 וכיום הוא פועל במכללת לוינסקי לחינוך בשיתוף תחום הורים באגף שפ"י במשרד החינוך.

מרכז מהות פועל ל-

- יצירת הידברות ושותפות בין הארגונים העוסקים בקשרים בין הורים למערכת החינוך.
 - פיתוח חשיבה אסטרטגית ברמה ארצית בנושא של שותפות חינוכית.
 - קידום מדיניות של שיח, הידברות ושותפות חינוכית בין מורים להורים.
 - יצירת השפעה על מדיניות מקבלי החלטות בנושאי חינוך.
 - יצירת מודעות בקרב העוסקים בחינוך והמכשירים אנשי חינוך – לצורך בהקניית ידע ומיומנויות בתחום קשרי מורים-הורים.
 - יצירת מודעות לאחריות המשותפת של צוותי חינוך והורים בנושאי חינוך ולמידה.
 - דיון בסוגיות ובדילמות המאפיינות יחסים בין צוותי חינוך להורים.
 - איתור צרכים ופיתוח מענים יישומיים בתחום הקשרים והיחסים בין מורים להורים,
 - ריכוז ידע ומידע בנושא.
 - הכוונה וייעוץ לוועדי הורים ולמערכות חינוך יישוביות בפיתוח וחיזוק של קשרי הגומלין ביניהם.
- בין חברי הוועד המנהל של המרכז אפשר למצוא נציגים בכירים של ארגוני הורים ומורים, נציגים ממטה משרד החינוך אנשי מקצוע ואנשי מחקר.
- שותפים אלו משקפים את תפיסת המרכז לפיה יש לשתף מגוון רחב של גופים בדיון ובקבלת ההחלטות בנושא קשרי הורים-מורים.

פגישות הוועדה עם גורמים מהשדה

ארגון ההורים הארצי

הוועדה נפגש עם עו"ד גדעון פישר, יו"ר ארגון ההורים הארצי המכהן גם כיו"ר הנהגת הורי תל אביב-יפו. עו"ד פישר, הציג את תפקידו ופועלו של ועד ההורים הארצי.

ארגון ההורים הארצי מעוניין להיות אוזן קשבת להורי ישראל ובה בעת לקדם מצב שבו קולם של הורים נשמע בשלב קבלת ההחלטות. כל הורה לילד במדינת ישראל משתייך באופן אוטומטי לוועד ההורים הארצי.

ארגון ההורים הארצי מעוניין לפעול ברמה הציבורית לטובת ההורים. החלטות של גופים ממשלתיים משפיעות בסופו של דבר על הורים לתלמידים וכיום אין כמעט ביטוי לדעת ההורים. ארגון ההורים הארצי מעוניין שהורים יוזמנו להשמיע את דבריהם. לדברי פישר, במדינה מתוקנת הורים צריכים להיות מעורבים בכלל ההחלטות הנוגעות לילדיהם, החל מהאוויר שהם נושמים וכלה בתכניות הטלוויזיה שבהן הם צופים.

עו"ד פישר: "יש צורך בשקיפות טוטלית בין ועד הורים לבין מערכת החינוך. על ההורים לממש את זכויותיהם ולהיות מודעים לדברים שהם יכולים לעשות יחד, בשיתוף הנהלות בתי הספר וההורים".

פישר התייחס לבעייתיות במושג 'מעורבות הורים' ואמר כי קו התפר בין מעורבות, מחויבות והתערבות הוא דק, ואף על פי שיש הורים שעוברים את הגבול עדיין היתרונות של מעורבות הורים גוברים על החסרונות. הורה אינו מחויב רק ללבוש ולתזונה של ילדו אלא גם לחינוכו.

ארגון ההורים הארצי הוא הגוף היחיד שמשרד החינוך ומשרד המשפטים הסמיכו לייצג נאמנה את כלל ההורים של ילדי מערכת החינוך בישראל.

היחידה לטכנולוגיות אינטרנט – רשת אורט

הוועדה נפגשה עם ראש היחידה לטכנולוגיות אינטרנט ברשת אורט, מר שרון גרינברג. רשת אורט כוללת מגוון בתי ספר בפריסה ארצית ומשרתת את מגוון המגזרים בחברה הישראלית. ברשת נעשה שימוש נרחב בטכנולוגיה למיסוד הקשר בין המורים להורי התלמידים. מתוך ההכרה בעובדה שההורים הם שותפים פעילים ומשמעותיים להצלחות העשייה החינוכית ומתוך הבנה שבידיהם טמונה יכולת עצומה להביא את בית הספר למקומות אחרים, הקימה הרשת צוות חשיבה לקידום נושא **ההורים כמשאב**. ברשת אורט, כרשת המובילה את החינוך המדעי והטכנולוגי בישראל, מושם דגש רב על פיתוח סביבת עבודה ממוחשבת. אנחנו בוחנים את היכולות לנצל את הטכנולוגיה גם כדי לרתום את ההורים למאמץ.

מדברי שרון גרינברג "התקשורת עם ההורים היא נושא מהותי, אך אין מנצלים אותה מספיק. הטכנולוגיה נמצאת בידינו, והשאלה היא איך משתמשים בה מול אתגר זה".

הרשת שמה דגש על עבודה בסביבה ממוחשבת. הרשת עובדת בסביבה של Google Apps. כל תלמיד מקבל כתובת דואר אלקטרוני שמשמשת אותו בבית הספר. רשת אורט יוזמת השתלמויות והכשרות עדכניות למורים ולצוותי ההוראה לשימוש יעיל ואופטימלי בסביבה זו. לכל תלמיד ברשת יש חשבון דוא"ל שמשמש אותו ללמידה ולתקשורת עם בית הספר. בבתי ספר אחדים ניתנו גם להורים כתובות דוא"ל לאותה מטרה.

לכל בית ספר ברשת יש דף רשמי בפייסבוק, ובאמצעותו ההורים מתעדכנים בפעולות בית הספר, מגיבים ומנהלים דיאלוג ONLINE עם צוות בית הספר ובעיקר עם ההנהלה. הרשת מקיימת עבור כל מנהלי בתי הספר סדנאות לשימוש בפייסבוק כאמצעי תקשורת.

בבתי הספר מופעלת מערכת חכמה המאפשרת תקשורת עם ההורים באמצעות מסרונים או רשימות תפוצה. בכך יכול בית הספר להתאים מסרים ותכנים לקבוצות שונות ואף לקבל חיווי אם ההודעה נקראה או לא.

מנב"ס אורט – מערכת ניהול בית-ספרית. המערכת מרכזת את כלל המידע על התלמידים בבתי הספר ברשת. לכל תלמיד יש גישה למערכת, שכוללת בין היתר ציונים והערות של המורים. המערכת מאפשרת גם גישה להורים. עם זאת, יש צורך ליזום כניסה, ויזמה כזאת לא תמיד ננקטת.

הרשת מעודדת ומכשירה את מנהלי בתי הספר להקים בלוג שבו יפורסם האני מאמין שלהם ובאמצעותו יוכלו לעמוד בקשר עם ההורים והקהילה. הבלוג מנגיש להורים ערוץ הידברות ישיר עם מנהל בית הספר, ובכך הוא מפשט ואף מעודד את הדרך למעורבות הורית.

לכל הכלים שתוארו יש היבטים פדגוגיים. לדוגמה, מורים יכולים להפיץ את שיעורי הבית דרך המייל ובכך ליידע את ההורים שניתנו לילדיהם שיעורי בית. ברקע מתנהל דיון מעניין בין הטענה על כך שגגישותם של המורים ובית הספר פוגעת במרקם העדין של סמכותיות ההורים לבין הטענה הגורסת שגגישות זו מקדמת שיתוף, תיאום עמדות וקבלת אחריות משותפת של בית הספר וההורים.

מח"טים והוראה לאוכלוסייה בעלת צרכים מיוחדים – רשת עמל

הוועדה נפגשה עם מנהלת תחום מח"טים והוראה לאוכלוסייה בעלת צרכים מיוחדים ברשת עמל, הגב' שירי אשד. ברשת עמל נמצאים חלק מבתי הספר בפיקוח משרד החינוך וחלקם האחר בפיקוח משרד הכלכלה. בתי הספר פזורים בכל רחבי הארץ ומשרתים אוכלוסיות מגוונות: צ'רקסים, ערבים, דרוזים. חלק מבתי הספר ממוקמים בערים הבדואיות שבדרום. בתי ספר נוספים משרתים תלמידים חרדים שנשרו ממערכות החינוך התורניות. הרשת כוללת בתי ספר רב-תחומיים ובתי ספר רגילים שבהם התלמידים לומדים לבגרות. יש בה גם מרכזי חינוך טכנולוגי (מח"טים) – בתי ספר קטנים יחסית, המשרתים אוכלוסייה של ילדים שנשרו ממסגרות אחרות אך הם נורמטיביים מבחינת כישוריהם הקוגניטיביים, ויש בתי ספר תעשייתיים, בפיקוח משרד הכלכלה, שבהם לומדים רק מספר ימים בשבוע ובימים הנותרים יוצאים לעבוד.

רשת עמל מנסה ליצור רשת תמיכה להורים עצמם ולתלמידים יחד עם ההורים. ככל שבית הספר גדול, הדבר קשה יותר. בכמה בתי ספר מתנהל פרויקט של הנחיית קבוצות הורים לילדים בעלי לקויות למידה. המנחות הן יועצות שעוברות הכשרה מיוחדת.

במט"חים ובבתי הספר שבפיקוח משרד התעשייה יש רשתות תמיכה אך אין מדובר במערך מסודר. יש עובדים סוציאליים קליניים, והכוונה היא שיהיו גם פסיכולוגים חינוכיים שיציעו תרפיות שונות להורים עצמם. למרות זאת השיח עם ההורים שם פחות מובנה, ומקורו בעיקר ביוזמות מקומיות ואישיות.

המודל ברשת עמל הוא של גיוס הורים לעזרה בפעילות בית הספר. על המחנך להיות בקשר עם ההורים ולהפעילם לחיזוק החינוך. לאורך השנה יש ימי הורים ואספות הורים, לצד שיחות שיוזמים ההורים או המורים. שיחות יוזמות מתקיימות בדרך כלל בעקבות התנהגות שלילית של הילד, אולם הרשת מנסה להנחיל למורים גם את ההבנה שכדאי לשוחח עם הורים גם בהקשרים חיוביים.

יש סדנאות הורים, הניתנות כשירות שבית הספר נותן להורים שילדיהם לקויי למידה. מלמדים בהן את ההורים פרקטיקות חינוכיות. מנחי הסדנאות באים מרקע דומה לזה של הורים המשתתפים. בסדנאות ההורים מקבלים מידע ומרחב בטוח להביע את עצמם ולאורר את הקשיים והתסכולים. הסדנאות פועלות עבור הורים שילדיהם לקויי למידה. המטרה היא לשנות את התנהגות ההורים כדי לשפר את הקשר בינם לבין ילדם, אבל עיקר השיח והדיבור הוא של ההורים. לא מלמדים את ההורים חינוך אלא מעמידים לרשותם מקום פתוח ובריא לחשוב ולשנות את התנהגותם.

ההשפעה "לצד השני" עוברת דרך ועדי ההורים הבית-ספריים, ויש בכוחם של הורים להשפיע על המערכת. דלתו של רכז השכבה והמנהל פתוחה להורים. עבודת מטה נעשית מול המורים – הכשרת המורים (דרך סדנאות והנחיות) לעבודה מול הורים, כולל ניצול שעות "אופק חדש" ו"עז לתמורה" לשם כך. המטה מנסה להכשיר את המורים בהשתלמויות ועל ידי למידה תוך כדי העבודה.

ימי הורים מחזקים על פי עקרונות הפסיכולוגיה החיובית - רשת אורט

הועדה נפגשה עם ד"ר אלי איזנברג, ראש המינהל למו"פ ולהכשרה ברשת אורט, ועם הגב' חגית נברו, מנהלת מרכז כישורי חשיבה ברשת. ברשת אורט קיימת הבנה שאצל ילדים הסובלים מלקויות למידה קיים קשר בין תשתית רגשית לבין הצלחה בלימודים ושמעורבות הורים יוצרת סוציאליזציה אקדמית. הבית הוא המגדיר את אופן ההסתכלות על ערכים שקשורים בלמידה. נמצא כי קיים קשר בין מעורבות הורים להצלחה בלימודים. רשת אורט מאמצת את עיקרי הפסיכולוגיה החיובית, שכדי להוביל לצמיחה בוחרת להתמקד בחוזקות במקום להתעסק בחולשות ובקשיים. תובנות אלו הובילו לשינוי דרך העבודה עם ההורים.

בשלב ראשון החליטה הרשת למנף את ימי ההורים ואספות ההורים. המטרה היתה שההורים שיעמדו בקשר עם בית הספר לא יהיו רק קומץ מתנדב, קבוצה קטנה, אלא קבוצות גדולות יותר של הורים. היה גם רצון להפוך את אירועי המפגש עם ההורים למשמעותיים יותר ומכוונים יותר בתוך בית הספר. יש הכנה רבה מאוד לקראת יום הורים, מזמינים את ההורים בערב ויש פוטנציאל למפגש משמעותי, אבל הוא לא נחוץ כמשהו חיובי אלא כאירוע שמחולל לחץ. הורים מחכים זמן רב מדי; יש סיכום של העבר ואין התוויה של דרך קדימה. נוצר פרוטוקול המשמש בסיס להתוויית הדרך שבה הופכים את יום ההורים (מפגש הורה-תלמיד/ילד) ליום הורים מחזק.

כששאלו הורים לאיזו תוצאה הם מצפים מיום ההורים, הם אמרו שהיו רוצים לגלות משהו חדש על הילד ושיתברר להם שהמורה חזק ומחזק. אחד הדברים המאוד חשובים במפגש הזה הוא קבלת מידע חדש על הילד: אם הורה יוצא ממפגש כזה ללא שום מידע נוסף על הילד, יש כאן החמצה. יום הורים הוא הזדמנות להביא מידע על הילד מהבית אל בית הספר וחזרה.

מדברי נברו ואייזנברג: "פעם קראו ליום הורים יום אינפורמציה. פעם לא היתה תוכנת המשוב, אבל היום הורים מגיעים למפגש כשהם כבר יודעים הכול על הציונים של הילדים שלהם. צריך ליצור אמונה של הורה ביכולת של הילד לצמוח במקום להתמקד במה שלא עובד." העיסוק ביום הורים יוצר שינוי בתפישות של המורים. הישיבות הפדגוגיות שינו את צורתן. פעם היו התלמידים נוכחים בדיונים שבהם הוחלט על הפעולות הפדגוגיות והחינוכיות שיותאמו להם. הרעיון היה לתת לתלמיד הזדמנות להשמיע את קולו, אף כי היה ברור שאסור לאפשר משפט שדה של הילד. כיום מתמקדים בחוזקות של התלמיד, והשיח החיובי הוא משמעותי. אם הורה יוצא מאסיפת הורים כשהוא טעון אנרגיה שלילית, הסיכוי שיקרה משהו חיובי הוא נמוך.

תקצירי קורות חיים: ⁷

ציפורה שכטמן, פרופסור מן המניין (אמריטוס) ועד לאחרונה ראש החוג לייעוץ והתפתחות האדם בפקולטה לחינוך באוניברסיטת חיפה. פרופ' שכטמן היא חברה במעמד Fellow באגודה הפסיכולוגית האמריקנית (APA), באגודה האמריקנית לפסיכותרפיה קבוצתית (AGPA) ובאגודה להתנהגות תוקפנית Society for aggressive behavior. עד שנת 2012 שימשה עורך-משנה של כתב העת Group Dynamics של ה-APA והיא חברה בוועדות העורכים של כתבי העת החשובים העוסקים בקבוצות, בהם: *Psychotherapy Research* ו-*The International Journal of group Psychotherapy, Group Dynamics*. מחקרה מתמקדים בתוצאות ותהליכים בקבוצות ייעוץ וטיפול לילדים ולמבוגרים, בייעוץ קבוצתי ובפסיכותרפיה לילדים ולמתבגרים הסובלים מקשיים חברתיים, רגשיים והתנהגותיים, בגורמים לתוקפנות ואלימות של ילדים ובדרכי הטיפול בהן וכן בתהליך הביבליותרפויטי ותוצאותיו. בעלת תואר שלישי בייעוץ למבוגרים מאמריקן יוניברסיטי בושינגטון (ארה"ב), 1984. פרופ' שכטמן היא יו"ר ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה", ובעבר הייתה חברה בצוות המומחים בנושא "התמודדות עם ילדים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות"

משה ישראלשילי, פרופסור-חבר בבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל אביב, המגמה לייעוץ חינוכי. תחומי המחקר העיקריים שלו הם תכניות מניעה וחיסון, תהליכי הסתגלות ואי-הסתגלות למערכות חדשות, חוסן ועמידות בלחצים והתפתחות מיטבית. בעל תואר שלישי בפסיכולוגיה חברתית מאוניברסיטת תל אביב, 1990. פרופ' ישראלשילי היה חבר בצוות המומחים של היזמה בנושא "התמודדות עם ילדים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות", בוועדת המומחים בנושא קשרי משפחה-מסגרת חינוך בגיל הרך, ובוועדת התחום בנושא שפה ואוריינות

Nancy E. Hill, Professor at the Graduate School of Education and is the Suzanne Young Murray Professor at the Radcliffe Institute for Advanced Study at Harvard University. Professor Hill's research focuses on ethnicity, culture and context and identifies unique and interactive ways in which these constructs influence parenting beliefs, parenting practices, and children mental health and academic adjustment. Within this area, she has focused on parental involvement in education during adolescence. Dr. Hill is the recent recipient of the William T. Grant Foundation's Distinguished Faculty Fellowship to support her work on "Improving adolescents' academic achievement holistically: Inter-agency collaborations at the state and local levels." Prof. Hill serves as Secretary of the Governing Council for the Society for Research in Child Development, and is a founding member of the Study Group on Race, Culture, and Ethnicity, an interdisciplinary an interdisciplinary group of scientists who develop theory and methodology for defining and understanding the cultural context within diverse families.

Prof. Hill holds a PhD in developmental psychology from Michigan State University, 1994

איריס מנור-בנימיני, מרצה בחוג לחינוך מיוחד בפקולטה לחינוך באוניברסיטת חיפה. תחומי העניין המחקריים שלה כוללים חינוך מיוחד בקהילה הבדואית בישראל, חקר התמודדות של הורים ואחים לילדים בעלי לקויות שונות (התפתחותיות, נפשיות, התנהגותיות) בין קהילות שונות בישראל (בדואים, חרדים ודרוזים) ובתוךן, שיתוף פעולה בצוותים רב-מקצועיים בבתי ספר מיוחדים ושיתוף פעולה בין צוותים אלו לבין הורים לילדים בעלי לקויות. בעלת תואר שלישי במדעי החברה (התמחות בחינוך) מאוניברסיטת ליורפול (אנגליה), 2002.

⁷ דוברים ויושבי ראש של מושבים מוצגים לפי סדר היום; אחריהם מוצגים שאר חברי ועדת המומחים לפי סדר אלפביתי.

יעל כפרי, מתמחה בדיני חינוך, מלמדת קורסים בתחום משפט החינוך בתכנית לתואר שני למינהל ומנהיגות בחינוך באוניברסיטת תל אביב. עד סוף שנת 2012 ניהלה את תחום 'משפט וחינוך' בתכנית 'המשפט בשירות הקהילה' והיתה חברת צוות בקליניקה לזכויות אדם של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב. קודם לכך עבדה עם צוותי החקיקה בוועדת רוטלוי (הוועדה לזכויות הילד) ובוועדת דוברת (כוח המשימה הלאומי בחינוך). במסגרת זו עסקה בהכנת הצעות חוק בנושאי שוויון ואיכות בחינוך, חינוך ציבורי וחקיקה פרופסיונלית לעובדי הוראה. בעלת תואר שני במדיניות חינוך מאוניברסיטת תל אביב. עו"ד כפרי היא חברת ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

בלה נוי, חברת ההנהלה של המועצה לשלום הילד, חברה בוועדה לפרס יו"ר הכנסת לאיכות החיים ובוועדה לפתיחה מבוקרת של אזורי הרישום במשרד החינוך. ד"ר נוי שימשה מנהלת שפ"י (השירות הפסיכולוגי הייעוצי) במשרד החינוך ולפני כן ייסדה וניהלה את הקו הפתוח לפניית התלמידים במשרד. בשלושת העשורים שקדמו להצטרפותה למטה משרד החינוך שימשה ד"ר נוי מורה ויועצת חינוכית. בעלת תואר שלישי בייעוץ חינוכי מהאוניברסיטה העברית בירושלים, 1982.

Paul L. Tractenberg, Board of Governors Distinguished Service Professor and Alfred C. Clapp Distinguished Public Service Professor of Law at Rutgers School of Law-Newark. He is the author of numerous books, articles and papers on education law; a frequent lecturer; and a consultant and adviser to many national, regional, and state educational organizations and agencies. Among his many research interests and areas of involvement in education law and policy are educational equity and diversity, student legal rights, educational accountability and state intervention in local school districts, educational governance and school finance. He was the founding director of the Education Law Center, one of the United States' foremost education advocacy organization for parents and students, as well as the Institute on Education Law and Policy at Rutgers University-Newark, New Jersey's and one of the nation's premier center for interdisciplinary research and innovative thinking on education policy.

Prof. Tractenberg holds a J.D. from the University of Michigan, 1963.

ורד אלטשולר-אזרחי, מנחת קבוצות ובוגרת בית הספר למנהיגות חינוכית במכון מנדל. במשך למעלה משני עשורים עבדה אלטשולר-אזרחי עם הורים ומורים במערכות חינוכיות וטיפוליות. היא תמכה והובילה מערכי שיתוף פעולה בין הורים למורים – הן בעת משבר והן כחלק מהשגרה. בהסתמך על ניסיונה המקצועי ובהסתמך על למידת עומק של מודלים שונים בארץ ובעולם, פתחה את תכנית קמ"ה לפיתוח והפעלה של הכשרות ותוכניות בנושא קשרי מורים-הורים. בעבר עבדה כמנהלת מקצועית ומנהלת יחידת הכשרת בעמותת "הבית של המשפחות המיוחדות", כיועצת חינוכית בתיכון שליד האוניברסיטה בירושלים, ובבית הילדים "בני ברית". בעלת תואר שני בהצטיינות בעבודה סוציאלית מהאוניברסיטה העברית בירושלים, 2003.

בטי ריטבו, ממונה הורים ומשפחה בשירות הפסיכולוגי הייעוצי במשרד החינוך. קודם לכן שימשה למעלה מ-17 שנה כמדריכה ארצית במשרד החינוך בנושא מניעת התעללות בילדים ובבני נוער. לגבי ריטבו ניסיון של למעלה משלושים שנה בטיפול, ייעוץ, והדרכה. בעלת תארים שניים, בחינוך מיוחד (1982) ובייעוץ חינוכי (1993), מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

גוסטבו מש, דיקן הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת חיפה. פרופסור מן המניין בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה. פרופ' מש הוא עמית מחקר בכיר במרכז לחקר החברה של אוניברסיטת חיפה והוא עורך השער על תקשורת ומדיה ב- International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. תחומי המחקר שלו הם אינטרנט וחברה, מתבגרים, עירוניות, פשיעה וסטייה.

בעל תואר שלישי בסוציולוגיה מאוניברסיטת אוהיו, ארצות הברית, 1993.
פרופ' מש הוא חבר ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

מירן בוניאל-נסים, מרצה וחוקרת בתחום הפסיכולוגיה של האינטרנט בפקולטה לחינוך באוניברסיטת חיפה. ד"ר בוניאל-נסים היא עמיתה בתכנית המחקר הבינלאומי בנושא בריאותם ורווחתם של בני נוער. בארץ מתקיימת התכנית באוניברסיטת בר אילן, ובמסגרתה מועבר סקר בנושא מטעם ארגון הבריאות העולמי World Health Organization – Health Behavior on School-Aged Children (WHO-HBSC). כחלק מתכנית המחקר ד"ר בוניאל-נסים שותפה בהובלת קבוצה בינלאומית של חוקרים בנושא תקשורת מתווכת-טכנולוגיה. תחומי המחקר שלה כוללים את האינטרנט ככלי ייעוצי, תרבות הנוער באינטרנט וקהילות סיכון באינטרנט. ד"ר בוניאל-נסים גם מעבירה השתלמויות בתחום הפסיכולוגיה של האינטרנט לאנשי חינוך וטיפול, מנחה הורים ומעבירה סדנאות למתבגרים. בעלת תואר שלישי בחוג לייעוץ והתפתחות האדם, הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה, 2010.

גילה קורץ, ראש התמחות לתואר שני בתקשוב ולמידה בבית הספר לחינוך במרכז ללימודים אקדמיים באור יהודה. ד"ר קורץ היא פרופסור-חבר באוניברסיטת מרילנד בתכנית לתואר שני ללמידה מרחוק. בעבר ניהלה את המרכז ללמידה מתוקשבת באוניברסיטת בר אילן ועמדה בראש יחידת תקשורת הלוויינים "אופק" באוניברסיטה הפתוחה. בשנת 2012 יצא לאור ספרה האחרון **מתקוונים ללמידה: ארגז כלים דיגיטלי למורה**, שנכתב במשותף עם פרופ' דוד חן. בעלת תואר שלישי במדע המדינה מאוניברסיטת בר אילן

עמירם רביב, פסיכולוג חינוכי וקליני, דיקן בית הספר לפסיכולוגיה וראש החוג לייעוץ חינוכי במרכז ללימודים אקדמיים באור יהודה. רביב הוא פרופסור (אמריטוס) בבית הספר למדעי הפסיכולוגיה של אוניברסיטת תל אביב, ובעבר כיהן כראש החוג לפסיכולוגיה וראש המגמה לפסיכולוגיה קלינית של הילד. כן שימש בתפקיד הפסיכולוג הראשי בשירות הפסיכולוגי הייעוצי של משרד החינוך. בין תחומי המחקר שלו אפשר למנות נושאים כגון דרכי התמודדות של ילדים עם מצבי לחץ, היבטים שונים של הפסיכולוגיה החינוכית והבית-ספרית, ייעוץ פסיכולוגי במדיה האלקטרונית והכתובה, התנהגות של חיפוש עזרה פסיכולוגית אצל מתבגרים והורים והתפתחות קוגניטיבית של ילדים. בשנים האחרונות מעורב פרופ' רביב בעבודתם של כמה צוותי מחקר העוסקים בהיבטים פסיכולוגיים של התמודדות עם קונפליקט בלתי פתיר. בנוסף על כך הוא עוסק זה שנים רבות בטיפול וייעוץ פרטני, בכתיבת חומרי הדרכה להורים ולסבים, בייעוץ בכתיבת ספרי ילדים לטיפול קוגניטיבי ובגיבוש תכניות להדרכת הורים ברדיו ובטלוויזיה. בעל תואר שלישי בפסיכולוגיה מאוניברסיטה העברית בירושלים, 1974.
פרופ' רביב הוא חבר ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

אסמעיל אבו-סעד, פרופסור במחלקה לחינוך באוניברסיטת בן גוריון בנגב, מנהל-מייסד של המרכז לחקר החברה הבדואית והתפתחותה ומופקד הקתדרה לחינוך על שם אברהם קוטלר באוניברסיטת בן גוריון בנגב. פרופ' אבו סעד מכהן כחבר בוועד המנהל של מרכז אדווה, כחבר במועצה הבינלאומית של הקרן החדשה לישראל וכחבר בחבר נאמני פרסי היצירה בשפה הערבית. בעבר נמנה עם כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל (ועדת דוברת) והיה חבר בוועדה האקדמית לפרויקט המחקר הלאומי לתלמידים נחשלים בארץ, מיזם שהתקיים בחסות לשכת המדען הראשי במשרד החינוך. מחקריו עוסקים באי-שוויון בחינוך, בשינויים חברתיים וחינוך בקרב חֶרְוֹת ילדיות, בניהול ותרבות בחברות רב-תרבותיות ובחינוך הערבי בישראל. פרופ' אבו סעד משמש חבר מערכת ועורך-אורח של כתבי עת שונים ובהם Hagar: Studies in Culture Policy Social, Identities, Palestinian Review of Society and History, Holy Land Studies: Interdisciplinary Journal; and American Behavioral Scientists
בעל תואר שלישי במדיניות ומינהל חינוכי מאוניברסיטת מינסוטה, ארצות הברית, 1989
פרופ' אבו-סעד הוא חבר ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

אודרי אדי-רקח, מרצה בכירה בחוג למינהל ומדיניות בחינוך של אוניברסיטת תל אביב ומכהנת כראש החוג. תחומי המחקר שלה כוללים אי-שוויון חברתי וסוציולוגיה של ההוראה והמינהל החינוכי. במחקרה שמה פרופ' אדי-רקח דגש על סוגיות של אי-שוויון במערכות חינוך, הפמיניזציה של המינהל, עבודתם של מנהלים ולאחרונה גם מערכות היחסים בין בית הספר לסביבה ולקהילה. בעלת תואר שלישי בסוציולוגיה מאוניברסיטת תל אביב, 1997.

פרופ' אדי-רקח היא חברת ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

ענת גופן-שריג, מרצה בבית הספר למדיניות ציבורית וממשל באוניברסיטה העברית. ד"ר גופן-שריג מכהנת כיו"ר ועדת הפרסומים ויו"ר ועדת המלגות של בית הספר, והיא חברה בוועדה האקדמית של המכון לחקר הטיפול בחינוך באוניברסיטה העברית. מחקרה עוסקים ב"יוצאים מן הכלל" ובקשר בינם לבין מדיניות ציבורית, תוך התמקדות בפריצות-דרך חברתיות, במוביליות בין-דורית, בחוסר היענות למדיניות ובארגונים האמונים על יישום מדיניות.

בעלת תואר שלישי במדיניות ציבורית מהאוניברסיטה העברית, 2007.

פרופ' גופן שריג היא חברת ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

יעקב ב. יבלון, מרצה בכיר בבית הספר לחינוך באוניברסיטת בר-אילן וראש המגמה לייעוץ חינוכי. את התמחותו הבתר-דוקטורלית עשה כמלגאי פולברייט באוניברסיטת הרווארד בארצות הברית. ד"ר יבלון עוסק בהיבטים רגשיים של התנהגות ולמידה, ומחקרו מתמקדים בהתנהגויות סיכון של תלמידים בבתי ספר, בתכניות מניעה ובחינוך לשלום.

בעל תואר שלישי בחינוך מאוניברסיטת בר-אילן, 2003.

ד"ר יבלון הוא חבר ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה" וריכז את ועדת 'ממחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך'.

עו"ד יסכה ליבוביץ', מורה מן החוץ בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים ומגשרת במסגרת מכון גבס. במשך ארבע-עשרה שנים (1995 - 2009) כיהנה עו"ד ליבוביץ' כפרקליטת מחוז הדרום. קודם לכן שימשה פרקליטה בפרקליטות מחוז ירושלים, היתה היועצת המשפטית של המשלחת הכלכלית של מדינת ישראל לניו יורק, וניהלה את המחלקה הפלילית בפרקליטות המדינה.

בעלת תואר ראשון במשפטים מהאוניברסיטה העברית בירושלים, 1971.

עו"ד ליבוביץ' היא חברת ועדת המומחים של היזמה לנושא "קשרי בית ספר-משפחה בעידן משתנה"

עודד בושריאן, מרכז הוועדה, בעל תואר ראשון בתכנית המשולבת לפילוסופיה, כלכלה, ומדע המדינה, האוניברסיטה העברית בירושלים (2007), ותואר שני במדע המדינה, האוניברסיטה העברית בירושלים (2011). זוכה מלגת הדיקן ופרס הרקטור על הצטיינות בלימודים לתואר מוסמך. שימש עוזר-מחקר ועוזר-הוראה במחלקה למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים. ריכז במסגרת היזמה למחקר יישומי בחינוך את צוות המומחים בנושא התערבויות טיפוליות בילדים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות וכיום מרפז את ועדת המומחים בנושא קשרי בית ספר-משפחה בעולם משתנה ואת צוות ההיגוי למפגש בנושא אי-שוויון וחינוך.

מרים רסט עוזרת למרכז הוועדה, בעלת תואר ראשון בבלשנות וסוציולוגיה-אנתרופולוגיה מאוניברסיטת תל אביב ותעודת גמר מבית הספר לעיתונאות 'כותרת'. בימים אלה היא לומדת לתואר שני בלימודי אירופה, בפורום אירופה של האוניברסיטה העברית. למרים רקע כעוזרת מחקר בחברת הייעוץ Delphi Global Analysis, היושבת בווינגטון ומתמקדת בייעוץ לגופים ציבוריים ופרטיים בנושאי מזרח תיכון ואנרגיה. כמו כן, היא שימשה כרכזת פיתוח תכנים ביחידת הבוגרים של קרן מנדל-ישראל, במסגרת תפקידה הייתה אחראית על שימור הידע המיוצר ביחידה ופיתוחו.

נספח א: חומרי רקע נוספים⁸

על מנת להתכונן טוב יותר, ומתוך נקודת מבט רחבה יותר לשיח שאנחנו מקווים שייווצר במפגש מוצע לקורא לעיין בחומרים הנוגעים בתחומים משיקים:

חומרים מפעילויות קודמות של היזמה:

- [המסמך המסכם של ועדת המומחים בנושא קשרי משפחה-מסגרת חינוך בגיל הרך \(ג-ג'\)](#)
[וזיקתם להתפתחות הילד ולהצלחתו במערכת החינוך:](#)
- [חומרי הרקע לעבודתה של ועדת המומחים בנושא קשרי משפחה-מסגרת חינוך בגיל הרך \(ג-ג'\)](#)
[וזיקתם להתפתחות הילד ולהצלחתו במערכת החינוך:](#)

פרסומי משרד החינוך:

- [ירחון "4 המ"מים" של משרד החינוך בנושא מעורבות הורים:](#)
- [פרסום של מנהל החברה והנוער בנושא טיפוח קשר משמעותי עם הורים:](#)
- [חברות "נפגשים - מסע רפלקטיבי להבניית שותפות חינוכית בין צוותי החינוך וההורים":](#)

פרסומים רלוונטיים של המציגים ביום העיון:

- [מאמר מטא-אנליטי של פרופ' ננסי היל על מעורבות הורים בבית הספר בגילים השונים:](#)
- [מאמר של ד"ר בלהה נוי על בית הספר, בית ההורים, והיחסים ביניהם:](#)
- [מאמר של ד"ר מירון בוניאל-נסים על הרשת החברתית \(פייסבוק\) והדרכים בהן היא מאתגרת את מערכת החינוך:](#)

⁸ כל הקישורים למאמרים במרשתת נכונים לתאריך 16.2.2014

- Ainbinder, J.G., Blanchard, L. W., Singer, G. H. S., Sullivan, M. E., Powers, L., Marquis J., and Santelli, B. (1998). A qualitative study of parent-to-parent support for parents of children with special needs. *Journal of Pediatric Psychology*, 23, 99-109.
- Albanese, A.L., San Miguel, a. k., and Koegel, R. L.(1995). Social support for families. In R. L. Koegel and L. K. Koegel (Eds.). *Teaching children with autism: Strategies for initiating positive interactions and improving learning opportunities* (pp.95-104). Baltimore: Brookes.
- Allen, R. I., and Petr, C.G (1996). Toward developing standards and measurements for family-centered practice in family support programs. In G. H. S. Singer, L., E. Powers, and A. I. Olson (Eds.), *Redefining family support: Innovations in public-private partnerships* (pp. 57-86). Baltimore: MD: Brookes
- Dinnebeil, L. A., Hale, L. M., and Rule, S., (1996) A qualitative analysis of parents and service coordinators descriptions of variables that influence collaborative relationship. *Topics in Early Childhood Special Education*, 16, 322-347.
- Dunst, C. J., and Trivette, C. M.(1990). Assessment of social support in early intervention programs. In S.J. Meisels and J. P. Shonkoff (Eds.), *Handbook of early childhood intervention* (pp. 326-349). New York: Cambridge, MA: Brookline Books.
- Goldstein, S. and Turnbull, A.P., (1982). Strategies to increase parent participation in IEP conferences. *Exceptional Children*, 48(4), 360-361.
- Goldstein, S., Turnbull, A.P., and Curry, L. (1980). An observational analysis of the IEP conference. *Exceptional Children*, 46(5), 278-286.
- Lacey, P., (2001). *Support Partnership Collaboration in action*. David Fulton Publishers.
- McWilliam, R., Maxwell, K., and Sloper, K. (1999). Beyond involvement: Are elementary schools ready to be family-centered? *School Psychology Review*, 28(3), 378-394.
- Minnes, P.M.(1998). Family resources and stress associated with a developmentally handicapped child. *American Journal of Mental Retardation*, 93, 184-192.
- Rainforth, B., York, J., and Macdonald, C. (1992). *Collaborative teams for students with sever disabilities: Integrating therapy and educational services*. Baltimore: Brookes.
- Salembier, G., and Furney, K.(1998). Speaking up for young childs future. *Exceptional Parent*, 28(7), 62-64.
- Sanders, M. (1999). Improving school, family and community partnerships in urban middle schools. *Middle School Journal*, 31(2), 35-41.
- Sheridan, S.M. (1997). Conceptual and empirical bases of conjoint behavioral Consultation. *School Psychology Quarterly*, 12, 119-133.
- Shriver, M., and Kramer, J., (1993). Parent involvement in an early childhood special education program; A descriptive analysis of parent demographics and level of involvement. *Psychology in the Schools*, 30(7), 255-263.
- Symon, J. B. (2001). Parent education for autism, Issues in providing services at a distance. *Journal of Positive Behavior Interventions*. 3, 160-174.

Vaughn, S. Bos, C.S. Harrell, J.E. and Lasky, B.A., (1988). Parent participation in the initial placement IEPconference ten years after mandated involvement. *Journal of Learning*, 21(2). 82-89.

Walker, B., and Singer, G.H.S (1993). Improving collaborative communication between professionals and parents. In G.H.S. Singer and L.E. Powers (Eds.), *Families disability, and empowerment: Active coping skills and strategies for family interventions*. Baltimore: Brookes.

Yoshida, R., Fenton, K., Maxwell, J and Kaufman, (1978). Group decision making in the planning team process: Myth or reality. *Journal of School Psychology*, 16(3). 237-243.